

Een blind geloof in het eigen gelijk; Kousbroek speelt het oude liedje

door Arnold Heumakers

Rudy Kousbroek heeft niet meer dan een paar onjuiste vermoedens over het werk van Martin Heidegger, meent Arnold Heumakers. Hij reageert op Kousbroeks essay ‘Wat ik hoor is onoprechtheid’ (CS 20.11).

Ik bezoek wel eens een café waar nog een ouderwetse jukebox staat. Zo’n mooie imposante kast met speakers aan de zijkanten en bovenop een verlicht venster, waardoor je de grammofoonplaten geduldig kunt zien wachten totdat iemand een kwartje in de gleuf werpt. De platen zijn in geen jaren veranderd, en zodra je op de toetsen drukt, klinken opnieuw de hits van vroeger, tegenwoordig alleen met steeds meer ruis op de achtergrond.

Ook het Cultureel Supplement heeft zo’n jukebox en hij heet Rudy Kousbroek. Op gezette tijden valt bij hem de naald in de versleten groef, en dan horen we de vertrouwde melodieën. Twee weken terug was het weer eens zo ver. Onder de veelbelovende titel ‘Wat ik hoor is onoprechtheid’ zong hij zijn oude liedje, ditmaal in de vorm van een lezing, waarvan helaas slechts een verkorte versie van het tweede deel was afgedrukt. Toch viel er, ondanks de ruis, nog heel wat te herkennen. Jeroen Brouwers, de Japanse kampen, de teloorgang van de objectieve waarheid, het postmodern relativisme, Heidegger - Kousbroek had het niet bij een hit gelaten, het leek wel een potpourri uit zijn hele repertoire.

Nieuw was alleen de intro, die bestond uit *De horizon van Buitenveldert*, een boek van de filosoof Oudemans en mijzelf, dat vorig jaar werd gepubliceerd. Over dat boek komen de lezers niets te weten behalve dan dat het ‘onleesbaar’ zou zijn en vol zou staan met ‘gezever’. Maar een kniesoor die daarop let. Kousbroek fulmineert tegen onoprechtheid, en dan zijn argumenten nu eenmaal overbodig. Wie zou het wagen zo’n kampioen van de oprechtheid niet op zijn woord te geloven?

Zelf geeft Kousbroek het goede voorbeeld, door uitsluitend af te gaan op de zonder twijfel oprechte recensie van Menno Lievers in deze krant.

Volgens Lievers hanteren Oudemans en ik een waarheidsbegrip dat op ‘onverborgenheid’ berust, een term van Martin Heidegger. En waar *De horizon van Buitenveldert* verder ook over mag gaan, voor Kousbroek is dat reden genoeg om als een dolle stier op de rode lap af te stormen. Alle oude bezwaren tegen Heidegger, bekend van Einsteins poppenhuis uit 1990 worden andermaal in de strijd geworpen. Zo kennen we onze jukebox weer, nooit te beroerd om een evergreen te herhalen.

Kousbroek schijnt zich lang geleden in Heidegger te hebben verdiept. In de vroege jaren vijftig volgde hij naar eigen zeggen in Parijs colleges bij Jean Wahl over Heideggers essaybundel *Holzwege* en over Holderlin, en hoewel hij vreemd genoeg beweert veel van *Holzwege* (-) nog steeds mooi te vinden, heeft hij daar achteraf zo’n spijt van gekregen, dat hij sindsdien iedereen om de oren slaat die de euvele moed heeft Heidegger nog wel de moeite waard te vinden.

Je vraagt je af wat Jean Wahl zijn studenten destijds allemaal heeft wijsgemaakt. Bij Kousbroek zijn er in elk geval een paar merkwaardige ideeën over Heidegger blijven hangen.

Zo zou het aan Heideggers invloed te wijten zijn dat tegenwoordig gevoelens ‘de authentieke criteria zijn geworden waarmee alles wordt beoordeeld’. Tsjja, misschien dat Jeroen Brouwers zich op Heideggers Gesamtausgabe heeft gestort alvorens Bezonken rood te schrijven, maar noch bij de filosofen die Kousbroek noemt (Derrida, Bourdieu, Sloterdijk), noch bij Oudemans en mij valt van zo’n primaat van de gevoelens iets te bespeuren.

Pijnlijk

Nu zou het niet de eerste keer zijn dat een filosoof invloed uitoefent zonder dat men hem begrepen heeft. Pijnlijk wordt het pas, als blijkt dat Kousbroek denkt dat Heidegger zelf het gevoel tot ultiem criterium heeft verheven.

‘Alles is subjectief, alles is socio-politieke constructie (dat is zuiver Heidegger),’ lezen we bijvoorbeeld. Zou Jean Wahl dat hebben verkondigd? Het is mogelijk, maar waarschijnlijker lijkt me toch dat Kousbroek in de collegebanken heeft zitten slapen. Want Heidegger schrijft nergens dat alles ‘subjectief’ zou zijn, behalve in Kousbroeks dromen. In zijn *Brief uber den ‘Humanismus’* (1946), die ook Jean Wahl heeft gekend, wijst hij juist elke subjectivistische interpretatie van zijn denken uitdrukkelijk van de hand.

Eerder komisch dan pijnlijk is Kousbroeks bekentenis in het eerste (niet in de krant afgedrukte) deel van zijn lezing. Gaandeweg werd het hem duidelijk, zo krijgen we te horen, ‘dat Heideggers diepe inzichten sterk samenhangen met de Duitse taal, en dus niet universeel waren maar plaatsgebonden’. Kijk eens aan, Kousbroek moet even wakker zijn geworden. Maar wat hier als een persoonlijke ontdekking wordt gepresenteerd, is iets dat Heidegger zelf voortdurend betoogt.

Heideggers denken claimt nergens ‘universeel’ te zijn; het sluit aan bij de traditie van de westerse filosofie, waarvan het de universele pretentie relativeert door te wijzen op haar niet universele, plaats- en taalgebonden oorsprong. ‘Bodenständigkeit’, noemt Heidegger dat, met een woord waar Kousbroek ongetwijfeld van zal gruwen. Maar daarin schuilt Heideggers relativisme en niet in enig primaat van de subjectieve gevoelens.

Aan Kousbroek zijn zulke essentiële nuances, naar ik vrees, niet besteed. Hij heeft zo zijn eigen partis pris, en ook al slaan die bij nader inzien nergens op voor hem zijn ze goed genoeg om rabiaat tekeer te gaan tegen Heidegger en tegen iedereen die Heidegger serieus neemt.

Hoe moet je zo iets nu noemen: onnozel of kwaadaardig? Misschien is het allebei van toepassing. Maar vooral spreekt uit Kousbroeks houding een zeldzame geborneerdheid en een zo blind geloof in het eigen gelijk, dat elke aandacht voor wat een ander te zeggen heeft kennelijk achterwege kan blijven.

In dat geval volstaat het inderdaad om oprecht te zijn en als een ouderwetse jukebox keer op keer hetzelfde deuntje af te draaien.